Діно БУЦЦАТІ

ШИНЕЛЯ

Була сіра березнева днина, в піднебессі ширяли круки. Після нескінченної війни, коли надія вже почала вмирати, Джованні повернувся додому. Годинник тільки-но вибив другу пополудні, мати прибирала зі столу.

Він раптово виник на порозі. "О Боже!" — скрикнула мати, підбігаючи, щоб обійняти його. Анна й П'єтро, менші сестричка і братик, радісно заверещали. Ось вона, довгими місяцями очікувана мить, так часто плекана в ранкових снах, мить, що вістує щастя.

Він не сказав жодного слова — так важко було стримати сльози. Тільки поклав на стілець шаблю й залишився стояти в солдатській шинелі та кашкеті.

— Ану, покажись! — сказала мати, відступаючи трохи назад. — Який ти гарний! Але чомусь блідий.

Він справді був блідий і знесилений. Знявши кашкета, вийшов на середину кімнати й сів. йому навіть усміхатися було важко.

— Скинь шинелю, синку! — мовила мати й позирала на нього як на диво, навіть трохи зніяковівши. Який він став стрункий, гарний, гордий, хоча й блідий!

— Скинь шинелю, давай її сюди. Тут тепло.

Він інстинктивно зробив захисний рух, іще сильніше запинаючи шинелю, наче боявся, що її відберуть.

— Ні, ні, облиш! — ухильно сказав він. — Нехай так. Скоро все одно маю йти...

— Маєш іти? Повернувся через два роки й одразу йдеш? — сумно дорікнула мати, відчуваючи, що слідом за миттєвим щастям її знов поймає одвічна материнська туга. — Хоч би з'їв щось...

— Я вже їв, мамо, — відказав син з ніжною усмішкою й роззирнувся навколо, сприймаючи серцем затишок рідного дому. — Ми зупинялися в корчмі за кілька кілометрів звідсіль.

— Он як, ти приїхав не сам! А хто ще з тобою? Твій полковий товариш?

— Ні, я його стрів дорогою. Він зараз чекає неподалік.

— Чекає? Чому ж ти не запросив його сюди? Взяв і кинув людину надворі.

Мати підійшла до вікна й помітила за парканом городу людину, що повільно походжала вулицею туди й сюди. Вона була загорнена в плащ і здавалася чорною. Душу матері, ще не остиглу від теплих хвиль радости, охопив таємничий сум.

— Хай чекає! — кинув Джованні. — Тут йому було б неприємно. Він такий.

— Хоч би келих вина! Ми ж можемо його пригостити. Один келих.

— Краще не треба, мамо. Він дивний тип, може розгніватись.

— То хто ж він такий? І чому ти з ним разом? Чого він хоче від тебе?

— Я й сам до пуття не знаю, — гайно мовив солдат. — Ми стрілись дорогою. Він приїхав зі мною, от і все.

Здавалося, Джованні стидався цих слів й охоче поговорив би про інше. Аби не дратувати його, мати вмить перемінила тему розмови. На її привітнім обличчі вже згасало недавнє радісне світло,

— Слухай! — сказала мати. — Уяви собі Марієтту, коли вона дізнається, що ти повернувся. Дівчина просто стрибатиме з радощів. Чи не заглянув би ти до неї?

Джованні лише посміхнувся тією, вже знайомою посмішкою людини, котра хотіла б бути веселою, але чомусь не може.

Мати не розуміла, чому син такий сумний, як отоді давним-давно, в день, коли йшов на війну. Тепер, коли він повернувся, попереду нове життя, безліч радісних днів, чудові вечори в рідній домівці. Пішли в минуле сум безсонних ночей, спалахи вогнів на небокраї, думки про те, що Джованні, смертельно поранений, конає в цей час на чужій землі серед чорних руїн. Нарешті він повернувся, змужнілий, ще вродливіший, справжнє щастя для Марієтти. Незабаром весна, недільного ранку вони повінчаються в церкві серед квітів і музики дзвонів. Чому ж він такий сумний і неуважний, не сміється, не розповідає про війну? А шинеля? Чому не скидає шинелю, хоч у хаті так тепло? Можливо, під нею брудний і подертий мундир. Та хіба можна стидатися мами?

Вона голубила зором рідне обличчя, боючись випадково роздратувати сина, ладна виконати кожне його бажання. Може, він захворів? Чи просто виснажений знегодами? Чому мовчить, чому не погляне на неї?

Син і справді не дивився на матір, навіть уникав її погляду, ніби боявся чогось. А тим часом Анна й П'єтро з цікавістю позирали на нього.

— Джованні! — не стримуючи себе, гукнула мати. — Нарешті ти вдома! Нарешті! Почекай, я зварю тобі кави.

Вона поквапилась на кухню. А Джованні залишився з сестричкою та братиком, такими малими проти нього. Минуло всього два роки, та сьогодні, випадково зустрівшись на вулиці, вони б не впізнали його. Всі троє поглядали одне на одного, не знаходячи слів, і тільки раз у раз усміхалися, ніби згадуючи якусь давню спільну таємницю.

Ось і мати з паруючою кавою та добрячим шматком торта. Він одним ковтком спорожнив чашку, ледь колупнув торт. "Що, не подобається? Ти ж так його любив", — хотіла була зауважити мати, але обережно змовчала.

— Джованні! — сказала вона перегодом. — Ти б глянув на свою кімнату. Знаєш, там нове ліжко. Я побілила стіни, повісила нову лампу. Іди подивись... Скинув би шинелю, тут жарко.

Солдат мовчки підвівся і попрямував у сусідню кімнату. Він рухався повільно і важко, наче був набагато старший за свої літа. Мати поквапилась уперед, аби розчинити віконниці. Кімнату наповнило сіре, позбавлене радости світло.

— Як гарно! — проказав він з ледь помітним пожвавленням, стоячи на порозі й роздивляючись нові меблі, квітчасті фіранки, білі стіни. Проте, коли мати нахилилась над ліжком, щоб підіткнути новісіньке укривало, він кинув на її худорляві плечі непомітний розпачливий погляд. Анна й П'єтро з рум'яними личками стояли позад нього, чекаючи бурхливих проявів здивування й радости.

Та дарма.

— Як гарно! Спасибі, мамо! — повторив він, і край. А в його очах мріло бажання припинити нещиру розмову. Час по час він з відвертим

неспокоєм позирав у вікно, на зелений паркан, за яким неквапливо походжала туди й сюди чорна постать.

— Ти радий, Джованні, радий? — питала мати в нетерплячій надії побачити його щасливим.

— Авжеж! Тут усе так гарно, — відказував син (чому він не хоче скинути шинелю?) і як колись силувано усміхався.

— Що з тобою? — змолилася мати. — Що з тобою, Джованні? Ти криєшся від мене. Чому не хочеш сказати правду?

Він кусав губи, а в його горлі наче щось клекотіло.

— Мамо! — нарешті мовив він глухим голосом. — Мамо, я мушу йти.

— Ти йдеш? Але швидко повернешся? Йдеш до Марієтти, так? Скажи, ти йдеш до Марієтти? — наполягала мати, прикидаючись веселою.

— Не знаю, мамо, — відказав він сухо, надіваючи кашкет і прямуючи до дверей. — Не знаю.

— Але ти вернешся, еге ж? За дві години знову будеш тут? Я покличу дядька Джуліо й дядину. Уявляєш, яке для них буде свято!

— Мамо! — повторив син, немов благаючи її не вимовляти ані слова, мовчати заради всіх святих, не нагнітати сум. — Я мушу йти. На мене давно чекають.

Й окинув матір поглядом, у якому світився жах.

Він уже стояв коло порога, а сестричка з братиком все ще тулились до нього. П'єтро відгорнув полу шинелі, аби подивитись, який на ньому мундир.

— П'єтро, що ти робиш? — гукнула мати, боючись, що Джованні розсердиться.

— Облиш, П'єтро! — скрикнув разом із нею солдат, помітивши рух хлопчика.

Та було вже запізно.

— О Джованні, дитино моя, що з тобою зробили? — простогнала мати, затуляючи руками обличчя. — Джованні, там кров!

— Мамо, мені треба йти! — повторив він з несхитною рішучістю. — Я змусив його довго чекати. Чао, Анно! Чао, П'єтро! Прощавай, мамо!

Він відчинив двері й зник, мов підхоплений вітром. Майже бігцем перетнув город, штовхнув хвіртку, і двійко коней понеслись навскач під сірим небом, але не в бік села, а лугами на північ, у напрямку гір. Вони мчали, мчали...

Тоді мати нарешті збагнула, чим була та незглибна й вічна безодня, що відкрилася в її серці. Тепер вона знала все про шинелю, про відчай сина, про незнайомця, який походжав дорогою туди і сюди, зловісного незнайомця, але дуже терплячого. Він був таким доброзичливим і люб'язним, що супроводив Джованні до його домівки (перш ніж забрати з собою назавжди), аби той міг попрощатися з матір'ю, й довго чекав надворі, стоячи в пилюці за парканом, мов злиденний жебрак, він, володар Всесвіту.

ВСЕСВІТ. — 2005. — № 7/8.

ПЕДАН Юрій, переклад з італійської, 2005.